

köteléncos az egértől!) a mi kis állatkánk, s úgy végigsétál a vékony zsinegen is, mint ti a síma járdán. Akkor azután hozzálat a falatozáshoz! Ugy jól lakik, hogy napokig alhat! Igen? De nincs mégsem olyan nyugodt élete, hogy ezt megtehetné. Sok az ellensége is. Például? Nemcsak a cicá, hanem a nagyobb állatok is életére törnek! Ez ellen is védekezni kénytelen; mégpedig azzal, hogy igen szapora, sok kis egérfiaeskája van.

Nagyon kártékony az ember szempontjából. Ahol megfészkelte magát, nehéz kiirtani. Ha nem volna olyan szapora, bizony már régen kipusztult volna a fajtája! Mivel pusztítják? (Macska a főellensége, egérfogó stb.)

III. Összefoglalás. a) Táblára (füzetbe) írjuk a lényeges szavakat.

b) Rajzoljunk kis egérkéket! (Táblai rajz: az egér koponyája; erős nagyításban.)

1946. december 3. hete.

Általános iskola VI. osztály.

A tanítás anyaga: A kereszténység a római birodalom romjain.

(Olvasmánytárgyalásként.)

Római élet a császárság korában. Mióta a római nép a világ ura lett s ennek kincsei Rómába özönlöttek, ez a város volt a világ legszebb, legnagyobb városa. Lakossága millióra szaporodott. Ezt megkönnyítette az, hogy a rómaiak mindenfelé kiépítették az utakat, és gondoskodtak a közlekedés biztonságáról. Az utak kapcsolták Rómához a tartományokat, melyeknek lakói iparkodtak megtanulni a római nyelvet, átvenni a római szokásokat. A római műveltség mindenfelé elterjedt, s ez a műveltség egy családdá fűzte össze az akkori világ népeit.

Augusztus uralkodása alatt tartották meg Róma újjászületésének ünnepét. Az ünneplésben görögök, főniciaiak, zsidók s más keletiek is részt vettek, annak kifejezésére, hogy Augusztus állama már világállam. Egy ázsiai író mondotta: „Ti az emberek kölesönös kapcsolata által a világot egy családdá tettétek.”

Rómát Neró újra felépíté szabályos utcákkal, utakkal, magának pedig palotát épített, melyet fényességéről „aranyház”-nak neveztek. A többi császár is szép épületeket emelt, a gazdagok nagyszerű villákat építettek, úgy, hogy Róma lett a birodalom legszebb városa. Később Konstantinápoly versenyzett vele, mióta Konstantin császár azt tette székhelyévé és szépen kiépítetté. Alexandria a világ első kereskedő városa és a tudományoknak volt a központja.

A nagy császári birodalomban már csak római polgárokból és rabszolgákból állt a társadalom. A rabszolgákat a császárok a törvény védelme alá helyezték. Megölni, kínozni nem volt szabad, de a rabszolgák teljes felszabadítására ennek

dacára sem került a sor. A polgári és gazdasági hatalom továbbra is a vagyonos osztály kezében maradt s optimalák, nobilisek, lovagok és bankárok ezután sem hagytak fel haszonleső, zsaroló munkájukat. A szenátus tagjai most már csak azok lehettek, akiknek 1 millió forint vagyonuk volt. A népgyűlés csak eszköz volt a kényurak céljaihoz. A népet az ingyenes ellátás kapcsolta a császársághoz, „az egyenlőségről lemondtak s mindenki leste az úr intését”.

A császárság kezdetén még kedvezőknek mondhatók az állapotok. A rómaiak a saját érdekeikre való tekintetből, kivált a tartományokban, pártolták és fejlesztették a gazdasági életet, mert érezték, hogy erejük és gazdagságuk ezáltal gyarapszik. Ok is megismerkedtek új művelési ágakkal; a galloktól tanulták meg a márgával való trágyázást, lőerejű gépekkel való aratást. Keletről a rómaiak hozták a cseresznyét, szől- és vízimalmot, a barbárok közt ők terjesztették el a nemezebb gabonafélék ismeretét.

A későbbi nagy zavarok és rendkívül súlyos adók általános nyomort okoztak, a nagy drágaság a nép zavargását idézte fel; az általános nyomor és nagy adók által felízgatott gall parasztok külön császárt választottak. A császárság első századában vette kezdetét az elszegényedés és elnéptelenedés. A birtok elvesztette értékét. A császárság II-ik százada végén annyi a megműveletlen terület, hogy a császár mindenkinek megengedte (193-ban), hogy a parlagon heverő földet tulajdonul birtokba vehesse Spanyolország a II. században „kimerült” ország. A vidék elnéptelenedésével lépést tartott a városok pusztulása. Még Róma is néptelenedik az V. századtól, végre odáig jutott, hogy középületek, paloták, számtalan magánház üres, elhagyatott volt; a fórumon és Kapitóliumon marha legelt.

Az általános hanyatlásnak jele tömegnyomor volt a nagy városokban. Ez a baj annyira elharapódzott, hogy az állam valószínűleg razziaikat rendezett a koldustömegek ellen s a munkaképeseket erőszakkal iparkodott a munkához és ekéhez visszavezetni. Szabad mezei munkások, rabszolgák, gyarmatosok és bérlők elhagyva a munkát, fegyvert fogtak, hogy véres bosszút álljanak elnyomóikon. Egész tartományok megteltek fegyveresekkel, rémületet okozva a birtokosok közt.

Igy történt, hogy nemcsak a szegény és gazdag közt lett a társadalmi és erkölcsi űr egyre mélyebb, hanem egyre jobban meglazultak azok a kötelékek is, melyek a polgárt az államhoz fűzik. Rohamosan terjedt a hazátlanság érzése, még pedig oly időben, midőn az áldozatra legkészebb hazafiság is csak nehezen védhette meg. A birodalmat támadó barbárok tulajdonképpen csak a birtokos kisebbségtől tarthatnak, a nagy tömeget a birodalom fennmaradása, tehát védelme már nem érdekelle. Gallia római lakossága tömegesen ment a barbárokhoz. A spanyolok is inkább szegénységben éltek a gótok alatt, semhogy a római adóterhet tovább viseljék. A legfőbb

körök romlottsága volt a legnagyobb, s ez Rómát a megalázások hosszú sorába sodorta. Önérzetes polgárság, amely ezt megakadályozhatta volna, nem volt. Az önérzetet az első császárok és számos utódjuk rendszeresen kiirtotta.

Mint hogy földművelésen kívül minden más foglalkozást aljassnak tartottak a rómaiak, azért iparos és kereskedő osztály nem fejlődhetett ki. A villágalom megszerzése sokat változtatott a régi állapotokon. A nagymértékű fényűzés s a meghódított népek termékeivel való megismerkedés felvirágoztatta az ipart és kereskedést. Amit eddig lenéztek, most már maguk is kezdik nagymértékben űzni, az ipart gyárakban rabszolgák útján. Fegyver-, pajzs-, lámpa-, agyagedény-, téglagyárakat tartottak fenn. Különösen virágzott az asztalosság, éremművesség, üvegipar, selyem, szövet, himzett áru, drágakő, illatok, ékszerek készítése, festőipar, műfaragászat. Cicero egy asztala, mely betétekkel készült, 400.000 forintot ért. Alexandria iparcikkei az egész világon elterjedtek. A kisiparosok céheket alkottak, voltak betegsegélyző és temetkezési egyleteik, gyűléseket tartottak, mulatságokat rendeztek.

A kereskedés a császárok korában szintén nagyon fellendült, mert a kitűnő utak, gyors és nagy szállítóhajók a forgalmat kifejlesztették. Nagy hasznára volt már Augusztus korában a súly és mérték, arany- és ezüstpénz egysége és a kereskedés szabadsága. A legnagyobb kereskedőváros Alexandria volt. Rómában az egész világ termékei gyűltek össze. Puteoli és Alexandria közt rendes hajójárat volt, mely 12 napot vett igénybe és csak télen szünetelt. Augusztus óta postajárat is volt Róma és a tartományok közt; ez minden állomáson kézen álló lovakkal rendelkezett, s így 24 óra alatt 26 mérföldet haladt. Hazánkban a pannonok látták el a postai szállítást két-kerekű kocsikon.

Életmódban a fényűzés, pazarlás a császárság korában tetőpontját érte el. Az új hódítások, a gyors közlekedés, a nagy-szerű kereskedelmi forgalom, a Kelet élvezeteivel való megismerkedés módot adott a rómainak, hogy legkülönb vágyait is kielégítse. Az előkelő római háza oszlopos folyosókkal és csarnokokkal, díszes kerttel, szökő- és mozaikkutakkal volt ellátva, külön férfi- s női lakosztály, fogadóterem, hálólhelyiségek, könyvtár képezték részeit. A falakat gyönyörű festmények díszítették, a padló mozaik. A ház külseje díszgerendázzal, balkonokkal, virág és növény koszorúfonatokkal díszkedett.

A bútortat különféle keleti fából, márványból, ércből készült; gazdagon díszítették bronzsal, sőt ezüsttel a széket, ágyat, asztalt. Használták keleti szöveteket, pompás szőnyegeket és takarókat. A vánkosokat selyem-, himzett, sőt arany-szővelből készítették és pehelyvel töltötték meg. Istenszobrok ezüstből, s a szorgalmasan gyűjtött görög műkincsek egészítették ki a felszerelést.

A táplálkozás oly fényűző volt, hogy vaddisznó, tengeri hal, csiga, fűgével és datolyával hízlalt liba és kacska is került az asztalra, kolbászt melegen az utcán is árultak, ez a sonkával együtt Galliából került a rómaiakhoz. (Kedvelték a csigát, osztrigát; fenyvesmadár, fűnj, fogoly, daru, gólya, flamingó, páva; salláta, spárga, répa, tök, olasz uborka, lenese, bab, gomba is szerepelt. A görög bort nyáron hűtve fogyasztották; bor, víz, méz és fűszer főzetje mint reggeli ital volt kedves.) Külön kiképzett egyiptomi rabszolgák foglalkoztak a konyhában s az asztall körül. Egy-egy lakomára vagyont érő összegeket áldoztak. (E tekintetben híres volt: Lukullusz. Egy, számára rendezett lakomán 2000 fogás halfélét és 7000 fogás madárfélét szolgáltak fel.)

Ruházatára s általában külsejére nagy gondot fordított a császárkori római. Szakállát leborotváttatta, haját, vagy kurtára vágatta, vagy fűrtökbe süttette, kopasz fejére parókat helyezett, ősz haját megfestette, megszagosította. A nőnek meg éppen egész sereg rabszolgánál segített piperészkedésénél. Divatba jött a germán nő szőke hajából készült paróka. Hamis fogak, arckendőzés, ráncok elsimitása, szemöldök és szempilla festése, ajakszínezés mind szokásban volt. Arca üdeségének megóvására nyers húst, szamártéjből készült pépet, s egyebet rakott fel éjszakára. Neró neje, Messalina, szamártéjben fürdött.

A ruházathoz selymet, bíort, átlátszó, tarkaszínű szövete-
ket, arannyal, sőt drágakövekkel szegélyezve használtak. A ruha szabása divat szerint alakult.

Tudományokban a rómaiak a görögök ismereteit vették át. A későbbi népek római forrásokból tanulták meg a szám-
tan, mértan, orvostan, csillagászat ismereteit.

A művészetekben a rómaiak görög hatás alatt álltak; görög minták után dolgoztak. A római nép gyűjtési szenvedelmével és a díszítés szeretetével sok görög műkincset mentett meg az utókor számára. Legtöbbet alkottak a rómaiak az építészetben.

A római vallás is elvesztette erejét és ez hatással volt az erkölcsök elfajulására. A nyomorba kergetett nép nem feledkezett meg arról, aki sorsát szíven viselte s azt javítani akarta. Ez Julius Cézár volt s a nép ezt azzal hálálta meg, amit a szenátus sem mert ellenezni, hogy halála után két évvel az állam istenei közé vette fel. Egy üstökös megjelenését arra magyarázták, hogy Cézár az istenek közé vétetett föl. Octavianus, Cézár örököse, isten fia lett. Ezzel élő emberek bálványozása vette át a szerepet. A Keletről jött sok idegen vallás is egyre nagyobb kedvelésnek örvendett, vallástalanságot eredményezett s az erkölcsök süllyedését okozta. A római népnek az az osztálya, mely a valláshoz és polgári jogokhoz és kötelezettségekhez való ragaszkodásával Rómát világuralomhoz juttatta, egy erkölcsileg elfajult, hitetlen tömeggé lett. A nép pedig elvesztette hitéhez való bizalmát. Veszendőbe

ment a római vallás s ezzel megrendült a birodalom második talpköve. A művelt római nem hitt semmit, a nép pedig tépelődött, babonába süllyedt és várta a szabadulást kétségbeejtő helyzetéből.

Jézus Krisztus. Augusztus császár uralkodásának 30-ik évében történt a legnagyobb és a milliókat boldogító esemény: beteljesült az Abrahamnak adott isteni ígélet s a próféták jóslata. Az Ige testté lőn, mert Betlehemben született Jézus Krisztus, hogy a világot megváltsa bűneitől, kiemelje az erkölcsi züllöttségből. Mintapéldáját adta egész életével az igazi vallásosságnak, törvény- és istentiszteletnek és felebarátai szeretetnek. Krisztus tanítása a *szeretet* vallása. Aki felebarátját, az egy Istennek csakúgy gyermekét, mint ő maga, szereti mint önmagát, Istenben hisz, törvényei szerint erkölcsi életet él, az üdvözüi. Ezáltal nyerte Krisztus tanítása népies (demokratikus) és egyetemes (katolikus) jellegét és ez okozta rohamos elterjedését.

Ezért a kereszténységnek sajátos ismertetőjele, mely a pogány világtól megkülönböztette, a *szeretet* tevékenysége, ügyefogyottak gondozása, jótékonyság gyakorlásának elfojthatatlan vágya. „Az igazi irgalmasság az utcán több pénzt ad ki, mint a ti vallástok a templomokban” — vágja szemébe a pogányoknak Tertullian. Így emelkedett fel az iszonyú társadalmi, politikai, gazdasági és erkölcsi nyomás közepette mindenütt magas erkölcsi eszmékkel eltelt, népies közösség, egy „új nemzedék”, mely minden elnyomottnak kezét nyújtotta, betegeknek, gyengéknek, munkaképteleneknek, özvegyeknek, árváknak segítséget és vigaszt adott, a megvetett rabszolgát is testvérül fogadta.

Mivel a keresztény közösségek a szeretet tevékenységét közösségre szervezték, mindazt fellüdmúlták, amit az akkori halál-esetre és segélyezésre terjedő szövetkezés valaha csak nyújtott. Aki a keresztény közösséghez csatlakozott, az megszerezte magának a megélhetéshez való jogot, melynek a közösség vagy munkaszerezés, vagy munkaképtelenség esetében segélyezéssel szerezett. Az első keresztény századok közösségei társadalmi tevékenységének célja: a munkaképesnek munka, a képtelennek kenyér nyújtása. Az egész birodalomban nem volt közösség, mely a vagyonimádásnak és irgalmatlanságnak minden formában oly rendszeres hadat izent volna, mint a kereszténység. Ehhez járult a szintén közügy számba menő gondoskodás az idegenekről, a foglyokról, a börtönben sínylődőkről, a bányákban szenvedőkről. Valóban a tett és nem szavak vallása volt ez.

A kereszténységnek gyors elterjedése most már lekötötte a római hatóságok figyelmét is. Eleinte a keresztényeket utánozva, emberbaráti intézkedésekkel (rabszolgák helyzetének enyhítése, szeretet-, árvaházak felállítása, özvegyek segítése stb. által) akarták útját állani a tömeges áttéréseknek. Mikor ez nem sikerült és azt tapasztalták, hogy a keresztények megtagadják a császároktól az oltáremelést, áldozást és imádást;

hogy az általános erkölcsi romlottságtól megóvják, a római világgal való minden összeköttetéstől tartózkodnak, a polgári kötelességek: hadviselés, katonáskodás stb. teljesítését megtagadják, most már a császárok is ellenük fordulnak s megkezdődtek a kegyetlen üldözések. Ezek sorát Nero kezdte. Azon ürügy alatt, hogy Rómát felgyújtották, számosakat állati börtönbe bujlatott, aztán vadakkal tépette szét. Másokat keresztrefeszítettett, ismét másokat palotája kertjében állított fel, szalmával körülcavartatta és meggyújtatta (Nero fáklyái). Tíz nagy üldözésben állta ki a kereszténység diadalmasan a vérkeresztséget, s egyre hatalmasabbra dagadtak sorai.

Végre Nagy Konstantin belátta, hogy a pogányság hiába küzd az egy igaz Isten ellen. Miután keresztény segítséggel versenytársait legyőzte, megszüntette a keresztények üldözését, az egyháziakat felmentette az adófizetés alól, rájuk bízta a tanügyet. Kereszténnyé azonban csak halálos ágyán lett. Konstantint a kereszténység védelmében szerzett érdemeiért nagynak nevezték el.

Julian ugyan még egyszer megkísérlette a pogány vallást visszaállítani, de hasztalanul. A perzsák ellen vívott háborújában esett el. Utolsó szavai voltak: Győztél Galilei! Nagy Theodosius végleg megszüntette a pogány jelleget.

Míg a kereszténység üldözésnek volt kitéve, a hívek egyes házakban, majd rejtékhelyeken (katakombákban) jöttek össze imádságra, úrvacsorára. A szegényeket a gazdagabbak felajánlott vagyonából segítették s a segélyek kiosztására öregeket választottak. A jelentkezőket előbb oktatták, tőlük a hitvallást kivették, aztán a községbe felvették. Theodosius korában már uralkodó és államvallássá lett és további szervezkedés lett szükségessé. A kereszténység egyre gyarapodott és szilárdult.

Halált okozó kóros anyagokkal telt el a hatalmas római birodalom a világhuralom megszerzésétől kezdve a birodalom felosztásáig és bukásáig (Kr. e. 476). Amely nép rabja az önzésnek és uralomváagnak, nem becsüli a szabadságot, megtagadja nemzeti hagyományait és elhagyja vallását, az a nép erkölcsileg már halódásnak indult. A római népnél e végzetes bajokhoz járult még az erkölcsök ijesztő elfajulása, a bukás legbiztosabb előmozdítója. A végső csapást az erőteljes új népek mozgalmai mérte a birodalomra. Ez a népvándorlás, mint egy hatalmas vihar, rontott neki a korhadt erdőhöz hasonló római birodalomnak és ledöntötte. Ezzel egy új kor vette kezdetét.